

Anca Manolescu, Andrei Pleșu, Horia-Roman Patapievici, Gabriel Liiceanu, *Sensuri metafizice ale crucii*, Humanitas, 2007, 258 pag.

În jurul lui Guénon

Ca să guști volumul *Sensuri metafizice ale crucii* trebuie să îndeplinești trei condiții: să ai o elementară înclinație religioasă; să accepți că intuițiile teologice pot intra în morișca analitică a filozofiei; în fine, să admiți că știința poate fi de folos în lămurirea unor gânduri care nu provin neapărat din felia experienței concrete. Dacă împlinești aceste cerințe, drumul ți-e deschis: vei asista la o suită de dialoguri precumpănitor teologice a căror izbitoare ciudățenie stă în efectul pe care îl au asupra cititorului. Mai precis, starea de spirit pe care o aveai la începutul lecturii nu o vei mai regăsi-o la sfârșit. Dispoziția ți se va schimba în urma unei fluctuații a cărei cauză stă tocmai în schimbarea de ton a protagoniștilor: treptat, încordarea unor intelectuali care constată că au tipare diferite de gândire lasă loc seninătății cu care înțeleg să treacă peste deosebirile lor de viziune.

Așa se face că, într-o primă etapă, citești cartea cu atenția celui care urmărește o competiție: te preocupă nu atât conținutul, cât deznodământul încleștării dintre Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. Apoi, pe măsură ce frunțile se înseninează, constăți că spiritul de competiție lasă locul unei atmosfere de diligență comună: efortul de a înțelege împreună o carte. Și cum nici unul nu mai caută să-l convingă pe celălalt, ci doar să-l însoțească de-a lungul drumului comun, analiza cărții *Simbolismul crucii* (1931) al lui René Guénon este chiar pretextul de care cei doi au nevoie pentru a-și exprima ideile. Asta nu înseamnă că auspiciile sub care debutează dialogul ar fi putut fi mai liniștite: dimpotrivă, încordarea este binevenită, căci, fără tensiunea de la început, riscul ca tematica volumului să dea naștere unei lîncezeli discursive ar fi fost mare. Așa însă, coliziunea petrecută în primele pagini încarcă cititorul cu o stare de spirit care îi menține atenția trează, în ciuda inactualității temelor dezbătute. E ca și cum impulsul inițial îți împrumută destulă energie pentru a urmări ideile cărții pînă la capăt, și asta chiar dacă ele, judecate în raport cu zona agitației cotidiene, țin de un univers radical diferit. Cînd vorbești despre arborele sefirotic, despre simbolismul crucii, despre relația dintre diavol și simbol, despre ipostazele manifeste și

nemanifeste ale ființei divine sau despre cele trei *gune* ale omului, când atingi așadar astfel de teme, e limpede că te așezi în zona puțin frecventată a culturii de nișă aristocratică.

Dar să revin la tensiunea inițială care ia naștere din confruntarea punctelor de vedere ale celor doi poli ai grupului: Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu. Tensiunea provine din ciocnirea a două paradigme de gândire – cea teologică și cea filozofică: una căutînd în marile texte ale tradiției confirmări ale intuițiilor proprii, alta cerînd dovezi ferme în sprijinul oricărei afirmații cu miză metafizică. Una hrănindu-se din temele comune marilor religii, cealaltă însuflețită de rigoarea jargonului, de spiritul critic și de coerența argumentelor folosite. Iar dacă cei doi intelectuali ilustrează extreme adeseori ireconciliabile, mediatorul menit a prelua rolul de liant și împăciuitoare e tocmai Horia Patapievici, despre care Andrei Pleșu afirmă că „din punctul meu de vedere, el era mediatorul ideal, căci îmbina apetența pentru sacru cu o minte antrenată în atelierile științelor exacte. Era disponibil dar lucid, informat dar liber. Aveam așadar nevoie de «polymatheia» sa, pentru o cît mai nuanțată articulare a «seminarului»“. Dar echipa, pentru a fi completă, mai avea nevoie de un protagonist: un specialist în Guénon a cărui competență să joace rolul de corector, nuanțator și arbitru al ideilor aruncate în arena dialogurilor de la Colegiul „Noua Europă“. Specialistul avea să fie Anca Manolescu, tot ea asumîndu-și corvoada transcrierii convorbirilor purtate.

Așa cum Andrei Pleșu mărturisește în „Nota explicativă“ a volumului, întîlnirile în cerc restrîns de la Colegiul „Noua Europă“ s-au născut din dorința repetării unei experiențe din tinerețe: cîțiva oameni întîlnindu-se pentru a discuta pe marginea unei cărți. Dată fiind tema seminarului, membrii grupului nu trebuiau căutați prea departe, afinitățile create în timp recomandîndu-i de la sine pe protagoniști. „Una din temele îndelungatei prietenii care mă leagă de Gabriel Liiceanu este aceea a angajării religioase. [...] Fapt e că, decenii întregi, între noi s-a instalat un sistem de schimburi, născut din nevoia de a-l seduce pe celălalt înspre teritoriul tatonărilor proprii: el mă ispitea cu Heidegger și căuta soluțiile unei etice rezonabile, eu îl ispiteam cu orizonturi mistice și cu exigențe spirituale de care, în fond, eram la fel de departe ca și el, dar pe care, măcar, le purtam în mine, ca pe un ghimpe cotidian, în fiecare episod de viață. În ianuarie 2002, am simțit nevoia să recuperăm o experiență de tinerețe: să ne întîlnim cu regularitate în jurul unui text. Era un fel de a contrabalansa asfixia administrației zilnice, deprimantă și inevitabilă deopotrivă, un exercițiu de reîmprospătare intelectuală, o tentativă de a regăsi umilitatea școlarității, colocvialitatea juvenilă a anilor de ucenicie. [...] Întîlnirile celor

patru s-au întins pe intervalul a cinci luni. Într-un fel a fost un eșec. N-am reușit să ducem pînă la capăt lectura comentată a lucrării lui Guénon, iar pozițiile de front ale participanților au rămas neschimbate. Prietenii se îmbogățesc însă din eșecuri la fel de mult ca și din reușite. Biografia noastră comună și-a mai adăugat un capitol, pe care îl împărtășim cititorilor, pentru a-i invita, ca și altă dată, să participe la căutările noastre.“

Dacă neducerea pînă la capăt a analizei cărții lui Guénon poate fi considerată un eșec, nu același lucru se poate spune despre conținutul dialogurilor. În fond, Guénon e doar pretextul de care cei patru se folosesc pentru a-și exprima intuițiile și convingerile. În plus, seminarul de la Colegiul „Noua Europă“ adevărește un lucru pe care mulți intelectuali l-au intuit într-o formă sau alta: că, în actualul climat ideologic, supraviețuirea spirituală nu e posibilă decît în cercul de prieteni. Nu poți opune rezistență agresiunii mediatice decît refugiindu-te în oaza privată a unor grupuri informale. Acolo îți păstrezi sănătatea mentală și tot acolo, practicînd exerciții de respirație culturală, îți poți întreține tonusul psihic.

Dar dincolo de tematica religioasă, cartea rezistă prin puzderia de sugestii conținute. De aceea, volumul atrage atenția nu atît prin structura de ansamblu, cît prin fragmentele, bucățelele, replicile, așadar prin forma intermitentă a gândului rostit spontan. Să dau cîteva exemple de cioburi hermeneutice răspîndite în materialul convorbirilor: 1) În orice doctrină serioasă, inferiorul e un simbol al superiorului. Niciodată invers. Verticala nu poate fi străbătută decît de sus în jos, tocmai de aceea psihanaliza sau comunismul sunt forme degradate de interpretare a omului, căci în cadrul lor superiorul e întotdeauna interpretat prin mijlocirea inferiorului (prin inconștient în cazul psihanalizei sau prin economic în cazul marxismului). 2) Filozofia și religia nu au același obiect, de aceea regulile valabile într-un domeniu nu pot fi extinse asupra celuilalt. 3) Nu totul poate fi demonstrat în această lume, de aceea sunt lucruri pe care trebuie să le acceptăm fără a mai cere în schimb probe irefutabile ale temeiniciei lor. 4) Tripartiția tradițională a ființei umane (trup–suflet–spirit) s-a degradat astăzi pînă la pragul unei viziuni eminamente plate: omul nu mai e triadic, ci monadic, alcătuit dintr-o singură bucată: trupul. Suntem trup și nimic altceva, și chiar aceasta e viziunea științelor actuale. 5) A fi credincios înseamnă *a merge în urma cuiva*. Înseamnă a avea un model spre care îți ațintești ochii, tinzînd mereu să-l atingi. Un cîine, cînd moare, își dă sufletul cu ochii îndreptați către stăpîn. La fel, credinciosul: viața lui e o orientare necurmată către obiectul atenției sale, nimeni altcineva decît ființa divină.

În fine, felul în care H.-R. Patapievici face uz de binomul iconodulie – iconoclastie pentru a descrie gândirea omenirii merită un paragraf de sine stătător. Potrivit eseistului român, iconodulia corespunde tipului geometric de gândire: totul se învîrte în jurul imaginii. Celălalt tip de gândire e cel algebric, un tip care, tocmai pentru că pune accentul pe calcule și pe formule în defavoarea imaginii, reprezintă ipostaza iconoclastă a gândirii. Astăzi, omenirea se află într-o zodie iconoclastă, căci genul dominant de gândire e cel algebric, și nu cel geometric. „Iconoduliei i se asociază, în matematică, preeminența geometriei, în timp ce iconoclastiei i se asociază preeminența algebrei. În știință, sunt două mari tipuri: tipul algebric și tipul geometric. Tipul geometric face figuri ca să priceapă, tipul algebric face calcule ca să evite eroarea. Grecii țineau de tipul geometric/iconodul. Mutația modernității a inversat geometricul cu algebricul, după cum se vede din cele două mari reușite timpurii ale matematicilor moderne: geometria analitică și analiza matematică – în ambele, reprezentările geometrice au fost înlocuite prin calcul algebric, iar viziunea asupra obiectului matematic a fost înlocuită prin algoritmi de construcție. Marile reușite moderne țin de tratarea algebrică a geometriei (analiza matematică, geometria analitică etc.) ori invers, de tratarea geometrică algebrei (spațiile vectoriale etc.) În ambele cazuri, inversiune. Marele triumf modern în matematici este calculul, care înlocuiește construcția geometrică. Această evoluție provine din răspîndirea unui anumit tip mental, tipul iconoclast modern, a cărui ilustrare timpurie tipică este protestantul religios din secolul al XVI-lea. Deci modernitatea este iconoclastă.“

Una peste alta, o carte care te prinde chiar și atunci cînd problemele atinse sunt foarte îndepărtate de orizontul obișnuit al preocupărilor culturale. E uimitor să vezi cum oameni care sunt aprioric înrudiți mental pot să gîndească atît de diferit pe marginea unor teme religioase. Iar cititorul, ca un spectator privilegiat, simte imboldul de a ține cînd cu unul, cînd cu altul dintre vorbitori, în funcție de afinități și de preferințe.